

Raalte Gezond!: De EPODE aanpak in de praktijk

A.J. Bukman,¹ M.A.J.G. de Jong,² R.J. Renes¹

In Nederland streven het ministerie van VWS en het ZonMw ondersteuningsprogramma Gezonde Slagkracht bij overgewichtpreventie op lokaal niveau naar een samenhangend en integraal beleid, bij voorkeur volgens de beginselen van de EPODE aanpak. In dit onderzoek is gekeken hoe de EPODE aanpak zich verhoudt tot de praktijk, met als voorbeeld de via Gezonde Slagkracht gesubsidieerde gemeente Raalte. De EPODE aanpak is gestoeld op vier pijlers: politiek draagvlak, stevige wetenschappelijke steun, sociale marketing en publiek-privaat partnerschap. De gemeente Raalte heeft, met de ondersteuning van GGD IJsselland, een goede stap gezet om aansluiting te vinden bij EPODE. De pijlers bestuurlijk draagvlak en publiek-privaat partnerschap blijken relatief eenvoudig ingevuld te kunnen worden. De gemeente is bewust van het belang van deze pijlers en heeft er concrete ideeën voor. De moeilijkste pijlers om te realiseren, blijken wetenschappelijke steun en sociale marketing. Daar heeft de gemeente dan ook extra ondersteuning nodig. De EPODE aanpak biedt via de vier pijlers een nuttig framework om initiatieven te ordenen en mogelijkheden te signaleren. Maar om de aanpak ten volle te kunnen benutten, is een betere en concretere beschrijving van de pijlers nodig, en meer ondersteuning bij de praktische invulling. Voor de ontwikkeling van een succesvolle, lokale, integrale aanpak en het daarvoor benodigde ondersteuningsaanbod is het waardevol om meer te weten over de ontwikkelingen in verschillende gemeenten die met de EPODE aanpak (of de Nederlandse variant: JOGG) bezig gaan met het bevorderen van een gezonde leefstijl.

Trefwoorden: EPODE, integrale aanpak, overgewichtpreventie, praktijk

INLEIDING

De prevalentie van overgewicht en obesitas is de afgelopen decennia wereldwijd toegenomen.¹ De verwachting van de WHO is dat de prevalentie wereldwijd zal blijven stijgen in de komende jaren.² Ook in Nederland is de prevalentie van overgewicht in de afgelopen decennia sterk toegenomen.³ Deze trend is door de rijksoverheid niet onopgemerkt gebleven. Overgewicht is namelijk als speerpunt meegenomen in de vierjaarlijkse preventienota van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.⁴

In 2009 presenteerde het ministerie van VWS de Nota Overgewicht.⁵ Deze beleidsnota beschrijft activiteiten en maatregelen die bij kunnen dragen aan het terugdringen van overgewicht. Er zijn in de nota verschillende doelstellingen opgesteld met elk een beschrijving van de geplande aanpak om het doel te bereiken. Uit deze doelstellingen wordt onder meer duidelijk dat het ministerie van VWS streeft naar een samenhangend en integraal gezondheidsbeleid.

Een voorbeeld van een integrale aanpak om overge-

wicht aan te pakken is de EPODE aanpak. Deze Franse aanpak gaat uit van het duurzaam mobiliseren van lokale actoren om de leefstijl van de gezinnen in de community te verbeteren.⁶ De EPODE aanpak heeft recentelijk veel aandacht genoten en is in opkomst in verschillende landen. Ook in Nederland is er interesse getoond voor de EPODE aanpak. In de Nota Overgewicht wordt lovend gesproken over de Franse aanpak. De aanpak is ook opgenomen in één van de doelstellingen in de Nota Overgewicht⁵: “Gemeenten voeren regie op een integrale en samenhangende aanpak van overgewicht bij kinderen en jongeren, bij voorkeur volgens de beginselen van EPODE, aangepast aan de Nederlandse omstandigheden.”

Om deze doelstelling te realiseren, heeft het ministerie van VWS de hulp ingeroepen van ZonMw. ZonMw heeft de opdracht gekregen om gemeenten te ondersteunen bij het opzetten van een integrale aanpak van overgewicht bij kinderen en een Nederlandse versie van de EPODE aanpak te verspreiden.⁵ ZonMw biedt gemeenten financiële en inhoudelijke ondersteuning door middel van het programma Gezonde Slagkracht.⁷ Gezonde Slagkracht is een ondersteuningsprogramma voor gemeenten die willen investeren in een integrale aanpak op de thema's alcohol, overgewicht, roken en/of drugs.⁸ Een criterium van Ge-

¹ Wageningen Universiteit, Wageningen

² GGD IJsselland, Zwolle

zonde Slagkracht is om met de aanpak van overgewicht aan te sluiten bij de Nederlandse variant van EPODE, genaamd Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG).⁹ Van de gemeenten die subsidie ontvangen van Gezonde Slagkracht wordt verwacht dat ze gegevens leveren voor evaluatieonderzoek en dat ze eigen interventies zelf evalueren.^{7,10}

Gezien de voorkeur van VWS en het ZonMw programma Gezonde Slagkracht om op lokaal niveau te werken met een integrale aanpak volgens de werkwijze van EPODE, is het relevant te kijken wat de aanpak concreet betekent in de praktijk en hoe een dergelijke aanpak kan bijdragen aan het gezondheidsbeleid van gemeenten. In dit onderzoek is onderzocht

wat er bekend is over de EPODE aanpak en hoe de aanpak vorm krijgt in de gemeente Raalte. De gemeente Raalte bestaat uit negen kernen met in totaal bijna 37.000 inwoners.¹¹ Meer dan de helft van de inwoners woont in de kern Raalte. Ongeveer 16% van de inwoners van de gemeente Raalte zijn tussen de 0 en 12 jaar oud.¹¹ Raalte is één van de gemeenten die subsidie heeft aangevraagd bij Gezonde Slagkracht. De gemeente Raalte is in 2010 van start gegaan met een integrale aanpak van gezondheidsproblemen onder de naam Raalte Gezond! Omdat de Nederlandse variant van EPODE (JOGG) op het moment van dit onderzoek nog in ontwikkeling was,⁹ is er gekozen om dit artikel te richten op de van oorsprong Franse EPODE aanpak.

Dit artikel geeft een beschrijving van de beginselen van de EPODE aanpak en laat met behulp van de situatie in Raalte zien hoe de aanpak in de praktijk vorm krijgt en waar het voor vergelijkbare gemeenten mogelijk nog lastig is om aan te sluiten bij de aanpak. De uitkomsten van het onderzoek kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van de Nederlandse variant JOGG en de ontwikkeling van een integrale aanpak volgens de EPODE richtlijnen in andere Nederlandse gemeenten.

METHODEN VAN ONDERZOEK

Het onderzoek is opgesplitst in twee delen. In het eerste deel is uitgezocht wat er bekend is over de EPODE aanpak. In het tweede deel is de aanpak van de gemeente Raalte vergeleken met de EPODE aanpak. Er is gekozen voor verschillende methoden van dataverzameling. De uitkomsten van de verschillende methoden zijn met elkaar vergeleken om uiteindelijk een zo volledig mogelijk antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen.

Kernpunten

- De EPODE-pijlers bestuurlijk draagvlak en publiek-privaat partnerschap blijken relatief eenvoudig ingevuld te kunnen worden door de gemeente Raalte. De gemeente herkent het belang ervan en heeft er zelf concrete ideeën voor.
- De pijlers wetenschappelijke steun en sociale marketing blijken moeilijker te realiseren. Vooral bij deze pijlers heeft de gemeente Raalte extra ondersteuning nodig.
- De EPODE aanpak biedt een nuttig framework om initiatieven te ordenen en mogelijkheden te signaleren. Maar om de aanpak ten volle te kunnen benutten, is een betere en concretere beschrijving van de pijlers nodig en meer ondersteuning bij de praktische invulling.
- Voor de ontwikkeling van een succesvolle, lokale, integrale aanpak en het daarvoor benodigde ondersteuningsaanbod zou het waardevol zijn om meer te weten over de ontwikkelingen in andere gemeenten die met EPODE (of de Nederlandse variant: JOGG) werken aan het bevorderen van een gezonde leefstijl.

Informatie over de EPODE aanpak is verkregen door middel van documentenanalyse en literatuuronderzoek (uitgevoerd door de eerste auteur van dit artikel). Doordat er geen duidelijke, uitgebreide omschrijving van de EPODE aanpak bleek te bestaan, is in dit onderzoek informatie uit verschillende bronnen gecombineerd om de beginselen van de aanpak, de zogenaamde pijlers, te beschrijven. Aan de hand van deze pijlers is vervolgens een vergelijking gemaakt met de werkwijze in Raalte.

Informatie over Raalte is verkregen door middel van documentenanalyse, participatief observeren en een interview (uitgevoerd door de eerste auteur). Er is gebruik gemaakt van recente documentatie betreffende

het lokale (gezondheids)beleid geschreven door of in opdracht van de gemeente Raalte, zoals diverse nota's, diverse uitvoeringsplannen en de subsidieaanvraag naar Gezonde Slagkracht. Daarnaast is er gebruik gemaakt van participatieve observatie. De onderzoeker heeft gedurende de onderzoeksperiode (maart – september 2010) vier keer deelgenomen aan de vergaderingen van de projectgroep Raalte Gezond!, een keer de vergadering van het platform Welzijn, Wonen, Zorg bijgewoond, en vier keer deelgenomen aan besprekingen met de beleidsmedewerker volksgezondheid van de gemeente Raalte en de beleidsadviseur vanuit GGD IJsselland (tweede auteur van dit artikel). Daarnaast hebben de onderzoeker en de beleidsadviseur vanuit GGD IJsselland gedurende die periode tweewekelijks overleg gehad. Tijdens de bijeenkomsten zijn door de onderzoeker bondige aantekeningen gemaakt en direct na de bijeenkomsten zijn de aantekeningen door de onderzoeker verder uitgeschreven. In de documenten stonden veelal intenties en vanuit het participatief observeren was niet altijd duidelijk in hoeverre deze intenties daadwerkelijk werden uitgevoerd. Aanvullende informatie over de huidige situatie en de plannen van de gemeente Raalte met het programma Raalte Gezond! is verkregen met behulp van een interview met de beleidsmedewerker volksgezondheid van Raalte, de persoon die op dat moment het meest op de hoogte was van de ontwikkelingen binnen het lokale gezondheidsbeleid en het programma Raalte Gezond!

RESULTATEN

De EPODE aanpak

De EPODE aanpak is een aanpak in Frankrijk om op lokaal niveau overgewicht en obesitas bij kinderen aan te pakken. EPODE is een acroniem voor Ensemble, Prévenons l'Obésité Des Enfants (Nederlandse vertaling: Laten we samen overgewicht bij kinderen aanpakken). De aanpak gaat uit van een duurzame mobilisatie van lokale actoren om de leefstijl van de gezinnen in een community te verbeteren. Het gaat uit van een meerjarig programma, waarin de gehele community wordt betrokken. Er wordt een stimulerende omgeving gecreëerd waarin het eenvoudig(er) wordt om een gezonde leefstijl aan te nemen. De aanpak kiest voor een positieve benadering, waarbij gedragingen en voedingsmiddelen niet worden gestigmatiseerd.^{6,12}

De aanpak gaat uit van een viertal voorwaarden, de zogenaamde pijlers:^{12,13}

- Politiek draagvlak
- Stevige wetenschappelijke steun
- Sociale marketing benadering
- Publiek-privaat partnerschap

De EPODE aanpak is in 2004 ontstaan in Frankrijk vanuit de ervaringen uit de Fleurbaix Laventie Ville Santé Study.⁶ Daarnaast is de aanpak geïnspireerd door andere community-based en school-based benaderingen.¹²

In 2004 is de EPODE aanpak gestart in tien pilot steden.^{6,12,14} Inmiddels (in 2010) zijn er 226 steden in Frankrijk die werken met de aanpak⁶ en hebben verschillende landen een eigen cultuurrelevante versie geïmplementeerd.¹²

Ook in Nederland is de intentie uitgesproken om de EPODE aanpak toe te passen en zijn er al verschillende initiatieven die hierbij aansluiten. In het deelconvenant van de Nederlandse EPODE variant, JOGG¹⁵ staat beschreven dat de rijksoverheid een integrale, lokale aanpak reeds stimuleert en daarbij wordt verwezen naar het Centrum Gezond Leven van het RIVM, de handleiding Preventie van Overgewicht in Lokaal Gezondheidsbeleid en het programma Gezonde Slagkracht van ZonMw. JOGG wil aansluiten op en afstemming zoeken met deze bestaande activiteiten.^{13,15}

De aanpak in Raalte: Raalte Gezond!

Het programma Raalte Gezond! is in 2010 gestart en loopt tenminste tot eind 2014. Het doel van het programma is om uitvoering te geven aan de voornemens in het lokale gezondheidsbeleid, integrale jeugdbeleid, veiligheidsbeleid en sportstimuleringsbeleid op met name het speerpunt 'Bevorderen van een gezonde leefstijl'.¹⁶ In de praktijk betekent dit dat alle activiteiten die betrekking hebben op gezondheidsbevordering onder Raalte Gezond! moeten gaan vallen.¹⁷

In 2009 heeft de beleidsmedewerker volksgezondheid een uitvoeringsplan geschreven voor het lokale gezondheidsbeleid. GGD IJsselland werd gevraagd om advies en ondersteuning te bieden bij de uitvoering van het lokale gezondheidsbeleid en de samenhangende, integrale aanpak.¹⁸ De beleidsambtenaar wist zich gesteund door 'zijn'

wethouder. Toen in datzelfde jaar de mogelijkheid kwam om deel te nemen aan het programma Gezonde Slagkracht van ZonMw, leek dat een logische stap. Mede dankzij een sterke samenwerking tussen de gemeentelijke beleidsmedewerker en de beleidsadviseur van de GGD leidde de subsidieaanvraag tot honorering. De initiatiefnemers (beleidsmedewerker, wethouder en de beleidsadviseur van de GGD) zijn nog steeds betrokken bij het programma Raalte Gezond!

De beleidsmedewerker volksgezondheid coördineert het programma Raalte Gezond!, samen met de beleidsadviseur van GGD IJsselland, die is ingehuurd als projectleider. De sportconsulenten, communicatieadviseur en betrokken ambtenaren leveren samen met lokale partijen in Raalte de werkkraft in de uitvoering.

Een voorwaarde van Gezonde Slagkracht is dat een gemeente minstens hetzelfde bedrag als de ontvangen subsidie zelf bijdraagt.¹⁰ De gemeente Raalte zet naast middelen uit het lokale gezondheidsbeleid ook middelen in vanuit sportstimulering, jeugdbeleid en ouderenbeleid waardoor de gemeentelijke investering groter is dan de toegekende subsidie. Vooraf waren er geen toezeggingen van het aantal uren inzet door de betrokkenen.

Voor de start van Raalte Gezond! werden er vooral diverse sportstimuleringsactiviteiten uitgevoerd en diverse activiteiten op scholen, zoals alcoholvoorlichting in groep zeven en acht en het 'Frisse Scholen' project.¹⁹

De EPODE pijlers in Raalte

Politiek draagvlak

Om de EPODE aanpak toe te passen, is politiek draagvlak een voorwaarde. Allereerst is het de keus van een gemeente om al dan niet zich te verbinden aan de aanpak.⁶ Daarnaast is lokaal politieke steun nodig om het programma vervolgens succesvol uit te voeren. Draagvlak bij de verschillende beleidsterreinen is van belang om een integrale aanpak te bereiken en te laten slagen.

In Raalte is de intentie uitgesproken om meer integraal te gaan werken. De intentie blijkt uit het uitvoeringsplan lokaal gezondheidsbeleid 2009-2011,¹⁹ dat in april 2009 door het college van burgemeester en wethouders is goedgekeurd. Met het programma Raalte Gezond! heeft de gemeente Raalte gekozen voor een integrale aanpak van gezondheidsproblemen.

Er zijn verschillende wethouders betrokken bij het programma Raalte Gezond! In de subsidieaanvraag¹⁶ bij Gezonde Slagkracht wordt met name gesproken over de betrokkenheid van de wethouders met sport, jeugd en volksgezondheid in hun portefeuilles. Deze wethouders zijn meerdere keren aanwezig geweest bij activiteiten, bijvoorbeeld op scholen. Zij hebben daar een openingshandeling verricht en een toelichting gegeven op de rol van de gemeente in het programma Raalte Gezond! De portefeuillehouder 'gezondheid' is sinds september 2010 voorzitter van de stuurgroep (zie pijler publiek-privaat partnerschap).

Er is een interne projectgroep opgericht met daarin medewerkers van verschillende beleidsterreinen, namelijk volksgezondheid, ouderen, jeugd, sport, WMO en

communicatie. Hoewel er ook gesproken is over de betrokkenheid van de beleidsmedewerker van veiligheid,¹⁶ neemt dit beleidsterrein nog niet zichtbaar deel aan het programma Raalte Gezond! De projectgroep is begin 2010 opgestart en functioneerde halverwege 2010 nog niet optimaal. De verwachtingen over de rol en de inbreng die de verschillende deelnemers in de projectgroep konden leveren, kwamen niet overeen met de werkelijke mogelijkheden van de leden. Naast de beschikbare tijd speelde hierbij ook de aard van de functie (uitvoerend-beleidsmatig) een rol. Daardoor was het lastig om projecten uit te voeren die niet specifiek vielen onder één van de beleidsterreinen. Verder was de input van het beleidsterrein jeugd in de eerste maanden beperkt, door de afwezigheid van de betreffende functionaris. Al met al was het halverwege 2010 nog zoeken naar een goede organisatie en naar ieders betrokkenheid, rol en mogelijkheden in de projectgroep.

Stevige wetenschappelijke steun

Een belangrijke voorwaarde die gesteld wordt in de EPODE aanpak is stevige wetenschappelijke steun. Wetenschappelijke begeleiding is belangrijk om mee te kunnen gaan in de actuele wetenschappelijke ontwikkelingen en om de kwaliteit van de gezondheidsboodschappen en interventies te waarborgen. Daarnaast is de wetenschappelijke ondersteuning van belang bij het evalueren van de aanpak.⁶

In Raalte zijn de uitkomsten van de verschillende gezondheidsmonitoren van GGD IJsselland leidraad geweest voor de keuze van de thema's en de doelgroepen in het programma Raalte Gezond! Daarmee zijn onderzoeksresultaten gebruikt bij het opzetten van het programma. Ook bij de keuze van de verschillende interventies is gebruik gemaakt van bestaande kennis. De interventies die op dit moment op de activiteitenkalender van Raalte Gezond! staan,²⁰ zijn veelal gekozen uit de database van het Centrum Gezond Leven van het RIVM. Bovendien maakt Raalte gebruik van de ervaringen die zijn opgedaan in Zwolle, de eerste JOGG gemeente. De projectleider van Raalte Gezond!, werkzaam bij de GGD, is namelijk ook als projectleider van het wijkgerichte programma betrokken bij de integrale aanpak van overgewicht in Zwolle.

In de subsidieaanvraag van Raalte staat dat er een evaluatie van de interventies en het programma als geheel zal gaan plaatsvinden.¹⁶ De gemeente is zich ervan bewust dat evaluatie belangrijk is, maar gelet op de beschikbare tijd en de beperkte middelen, heeft het nog geen prioriteit gekregen. Men wilde vooral inzetten op het opstarten van concrete activiteiten. In de taakverdeling tussen de beleidsmedewerker volksgezondheid van de gemeente en de projectleider (GGD) is de verantwoordelijkheid voor het onderzoek bij de GGD gelegd, omdat zij meer expertise heeft op dit punt. Halverwege 2010 is er door GGD IJsselland een plan opgesteld voor het evaluatieonderzoek. Voor de wetenschappelijke begeleiding is bovendien in mei 2010 contact geweest met het lectoraat De Gezonde Stad van Hogeschool Windesheim en is het evaluatieplan besproken. Over de wijze

waarop de samenwerking verder vorm gaat krijgen, zullen vervolgspraken worden gemaakt.

Sociale marketing

In de EPODE aanpak worden marketingprincipes toegepast om maatschappelijke of sociale problemen op te lossen via gedragsveranderingen.⁶ In feite wordt er geprobeerd om een gezonde leefstijl te 'verkopen' en de sociale norm rond voeding en bewegen te veranderen. De doelgroep moet de gezonde leefstijl als gewenst gedrag gaan beschouwen, wat naar eigen beleving meer oplevert dan dat het kost, waar behoefte aan is en gemakkelijk is uit te voeren.²¹ De EPODE aanpak probeert een gezonde leefstijl aan de man te brengen in een duurzame samenwerking met de lokale partners, door gezamenlijk een constante stroom van communicatie op de doelgroep los te laten²² en een omgeving te creëren waarin gezond gedrag gestimuleerd wordt.⁶

In Frankrijk is een nationaal coördinatieteam opgericht dat ondersteuning biedt bij deze pijler door doelgroepgerichte communicatiematerialen aan te leveren en trainingen te verzorgen voor projectleiders waarin onder meer sociale marketing terugkomt.^{12,13}

Sociale marketing wordt in Raalte nog niet bewust toegepast. In de gemeente Raalte is niet specifiek iemand met kennis van (sociale) marketing. Toch is er deels al invulling gegeven aan deze pijler. Het belang van een eenduidige communicatie is onderkend en als zodanig beschreven in een notitie over de integrale aanpak.²³ Om samenhang binnen het programma te stimuleren en naamsbekendheid te creëren, is er gekozen voor een herkenbare naam en een wervende slogan. Deze slogan 'Raalte Gezond! Samen werken aan gezonde en sportieve inwoners' zal in combinatie met het gemeentelijke logo, consequent gebruikt worden. Er is een spandoek ontwikkeld, die bij elke activiteit opgehangen wordt. Verder zijn er reeds enkele initiatieven gepland om een omgeving te creëren waarin gezond gedrag mogelijk is. Voorbeelden van in Raalte geplande interventies die daar een bijdrage aan gaan leveren zijn De Gezonde Schoolkantine en De Gezonde Sportvereniging.²⁰ Er zijn verschillende settings waarin de gezonde boodschap, ofwel een gezonde leefstijl, in Raalte verspreid gaat worden. Er zijn of komen interventies in verschillende relevante settings, zoals op scholen (bijvoorbeeld IK Lekker Fit!? en De Gezonde Schoolkantine), sportverenigingen (bijvoorbeeld De Gezonde Sportvereniging), in de eerstelijnszorg (bijvoorbeeld Beveegkuur) en in de wijk (bijvoorbeeld Verkiezing Gezondheidsproject).²⁰ Er wordt voor de verspreiding van de gezonde boodschap gebruik gemaakt van settings met daarin voor de doelgroep mogelijk invloedrijke personen, zoals leerkrachten, plaatselijke sporthelden, ouders en artsen. De verschillende interventies van Raalte Gezond! zijn afgestemd op de verschillende doelgroepen. In de subsidieaanvraag is bovendien de intentie uitgesproken om met samenwerkingspartners een duurzame oplossing te realiseren.¹⁶ De samenwerking met lokale partners was op het moment van het onderzoek nog sterk in ontwikkeling (zie ook pijler publiek-privaat partnerschap). Er

was dan ook nog geen inbedding van interventies om een duurzame oplossing te realiseren.

Publiek-privaat partnerschap

Samenwerking met vele publieke en private partijen is van belang voor het financieren van het programma²¹ en voor het creëren van een duurzame oplossing voor gezondheidsproblemen.⁶

De EPODE aanpak kent vele lokale betrokkenen.⁶ In een stuurgroep komen de betrokkenen samen om te spreken over mogelijke activiteiten op lokaal niveau die kunnen bijdragen aan het uiteindelijke doel van overgewichtpreventie en de rol die de betrokkenen daar zelf bij kunnen spelen.¹³

In de subsidieaanvraag van Raalte is de intentie uitgesproken om zoveel mogelijk organisaties te betrekken bij het programma Raalte Gezond!¹⁶ Het gaat hier om zowel uitvoerende organisaties (scholen, sportkantines, verzorgingstehuizen, ouderenbonden, welzijnsorganisaties) als professionele deskundige organisaties (GGD, verslavingszorg, Diabetesfonds). De gemeente wil de bestaande samenwerking met verschillende bovengenoemde organisaties behouden, en verder uitbreiden met private partners zoals supermarkten, woningbouwcorporaties en woonzorgcentra.¹⁶

Er is in september 2010 een stuurgroep gevormd met een aantal organisaties die ook deelnemen aan het platform Welzijn, Wonen en Zorg (een bestuurlijk overleg tussen verschillende organisaties die op deze terreinen in de gemeente werkzaam zijn), aangevuld met enkele andere partners. Ook lokale private ondernemers zullen hiervoor worden uitgenodigd. Partners die reeds deelnemen aan de stuurgroep zijn de ouderenraad, het voortgezet onderwijs, de verslavingszorg, een woonzorgcentrum voor ouderen, een huisartsenpraktijk, een fysiotherapeut, een diëtiste en een instelling voor GGZ.²³ Leden vanuit de gemeente zijn de wethouder volksgezondheid en de beleidsmedewerker volksgezondheid en vanuit de GGD de projectleider van Raalte Gezond! De wethouder volksgezondheid is voorzitter van de stuurgroep. De taken van de stuurgroep zijn onder meer om specifieke deskundigheid te leveren uit het eigen werkveld, om te zorgen voor samenhang en afstemming tussen partners en projecten en om activiteiten in te bedden en te continueren na afloop van het project Raalte Gezond!²³ Op het moment van het onderzoek was de vorming van de stuurgroep nog in ontwikkeling en was er nog geen werkelijke bijdrage van de stuurgroep aan het programma Raalte Gezond!

DISCUSSIE EN CONCLUSIE

Dit artikel geeft een theoretische beschrijving van de EPODE aanpak en geeft daarnaast weer hoe de aanpak in de praktijk van een door Gezonde Slagkracht gesubsidieerde gemeente vorm krijgt. Uit het onderzoek blijkt dat de goede intenties van de gemeente en de ondersteuning vanuit de GGD er samen voor hebben gezorgd dat het programma Raalte Gezond! al deels aansluiting heeft gevonden bij de EPODE pijlers. Er zijn goede plannen om in de loop van de jaren de verschillende pijlers verder in

te vullen. De pijlers bestuurlijk draagvlak en publiek-privaat partnerschap lijken het gemakkelijkst ingevuld te kunnen worden door de gemeente. De gemeente is zich bewust van het belang van deze pijlers, heeft zelf ideeën voor deze pijlers en had voor de start van het programma Raalte Gezond! al het een en ander op dit terrein uitgewerkt (i.c. collegebreed besluit integraal te werken en een platform Welzijn, Wonen en Zorg). De verwachting is dat de gemeente, met de ondersteuning van GGD IJsselland, deze plannen kan realiseren en de invulling van beide pijlers kan bewerkstelligen. Een concrete invulling van de pijlers wetenschappelijke steun en sociale marketing lijkt voor de gemeente lastiger te zijn.

De gemeente geeft nog beperkt invulling aan de pijler wetenschappelijke steun en blijkt nog weinig contacten met onderzoeksinstituten te hebben. GGD IJsselland vormt op dit moment de belangrijkste externe bron van kennis en ervaring. Verdere kijkt de gemeente Raalte naar ervaringen en succesfactoren bij andere gemeenten. Evaluatieonderzoek heeft voor de gemeente niet de hoogste prioriteit gelet op de beschikbare tijd en middelen. De gemeente wil deze liever inzetten bij het uitvoeren van de verschillende interventies. Er is (bij gevolg) weinig budget en tijd gereserveerd voor evaluatieonderzoek. Een gemeente als Raalte heeft niet de specifieke expertise in huis om een passend evaluatieonderzoek op te zetten en uit te voeren. Het is denkbaar dat andere, grotere Nederlandse gemeenten meer budget en misschien ook meer tijd hebben voor evaluatieonderzoek. Het blijft echter de vraag of ze de expertise in huis hebben voor een dergelijk onderzoek en of ze hier daadwerkelijk prioriteit aan willen geven. Gemeenten kunnen wel een belangrijke rol spelen bij de dataverzameling, maar het uiteindelijke onderzoek zou mogelijk niet bij een gemeente moeten liggen. De GGD heeft die onderzoeksexpertise en –capaciteit wel en kan op dit gebied mogelijk een belangrijke rol spelen. Zij kan gemeenten overtuigen van het belang van evaluatieonderzoek, adviseren over de mogelijke aanpak, het onderzoek begeleiden en gemeenten in contact brengen met universiteiten of wetenschappelijke onderzoeksinstituten. Samenwerkingsverbanden waarin wetenschap en praktijk samenkomen, zoals de academische werkplaatsen, kunnen hier uitkomst bieden.^{24,25} Het is goed dat evaluatieonderzoek onderdeel is van de EPODE aanpak en dat subsidieverstrekker Gezonde Slagkracht dat ook als voorwaarde stelt aan gemeenten. Er zou echter voor (kleine) Nederlandse gemeenten meer gedaan moeten worden om dit onderzoek te faciliteren. Een geoormerkt budget dat besteed moet worden aan evaluatieonderzoek of direct een helpende hand in de vorm van menskracht (vanuit een onderzoeksinstelling of een academische werkplaats) kunnen er voor zorgen dat er ook daadwerkelijk een degelijk evaluatieonderzoek wordt gedaan.

De pijler sociale marketing blijkt voor de gemeente Raalte ook lastig in te vullen. De gemeente heeft geringe kennis van sociale marketing in huis. Ook hier, net als bij de wetenschappelijke pijler, is het de vraag in hoeverre gemeenten dit zelf effectief kunnen opzetten, en indien dit niet het geval is wie dit anders zou kunnen doen. In

Frankrijk speelt het nationale coördinatieteam een belangrijke rol bij deze pijler. In Nederland is deze ondersteuning er (nog) niet. Daarmee ontbreekt in Nederland de inbreng vanuit een nationaal coördinatieteam voor bijvoorbeeld de aanlevering van doelgroepsspecifieke communicatiemiddelen en het trainen van projectleiders. Verwacht mag worden dat een dergelijke vorm van ondersteuning voor Nederlandse gemeenten zinvol is en ook de acceptatie en effectiviteit van deze aanpak zal versoepelen. Zeker voor kleine gemeenten die zelf onvoldoende expertise en menskracht hebben op het gebied van sociale marketing. Een gecentraliseerde aanpak met betrekking tot deze pijler lijkt van belang, omdat effectieve sociale marketing in verband wordt gebracht met het succesvol verbeteren van de leefstijl²⁶ en systematische toepassing van sociale marketing in het huidige gezondheidsbeleid van veel Nederlandse gemeenten lijkt te ontbreken.

De EPODE aanpak in de gemeente Raalte sloot deels aan bij de ontwikkelingen die al plaatsvonden voor de start van het programma Raalte Gezond! De toegevoegde waarde van de EPODE aanpak lijkt voornamelijk te zijn dat het via de benoemde pijlers een framework biedt. De aanpak lijkt geschikt om initiatieven te ordenen en een overzicht te geven van wat er reeds gedaan wordt en waar nog mogelijkheden liggen. Een concrete beschrijving van de specifieke pijlers ontbreekt echter. De in dit artikel gehanteerde omschrijvingen zijn gebaseerd op informatie uit verschillende bronnen. Omdat een duidelijke omschrijving vanuit EPODE ontbreekt, is het voor een gemeente als Raalte soms lastig om invulling te geven aan de pijlers. Extra ondersteuning is nodig om het framework optimaal te benutten.

Een eerste aanzet. En hoe nu verder?

Dit onderzoek schetst de situatie in Raalte en probeert daarmee een beeld te schetsen van de EPODE aanpak in de praktijk van een Nederlandse gemeente en aldus inzicht te geven in de moeilijkheden en mogelijkheden die van belang zijn bij het implementeren van de EPODE aanpak in de praktijk van een Nederlandse gemeente. Deze studie pretendeert niet een representatief beeld te schetsen van alle gemeenten, of met kant en klare oplossingen te komen. Het tracht een eerste aanzet te geven voor studies die proberen vast te stellen wat de EPODE aanpak in de praktijk behelst. Het kan zijn dat andere Nederlandse gemeenten bij de implementatie van deze aanpak tegen andere problemen aan lopen. Er zit veel verschil tussen de verschillende gemeenten in Nederland en het zou interessant zijn om van meer gemeenten die met de EPODE aanpak werken of willen werken systematisch in kaart te brengen wat hun ervaringen zijn. Dat zou waardevol zijn bij de vorming van het (nationale) ondersteuningsaanbod en voor het opzetten van richtlijnen voor de implementatie van de EPODE aanpak in Nederlandse gemeenten. Bovendien kunnen de gemeenten op basis van aldus vergaarde kennis van elkaar leren en door elkaar geïnspireerd worden.

Dit artikel beschrijft een momentopname; het gaat uit van de informatie die op het moment van het onderzoek

(maart – september 2010) beschikbaar was. Rondom de EPODE aanpak is nog veel in ontwikkeling, zowel in Nederland als in andere landen. Uit de informatie op verschillende websites en in de verschillende beleidsplannen blijkt dat we de komende jaren nog diverse onderzoeksresultaten, richtlijnen en andere vormen van ondersteuning mogen verwachten. Ook het proces in Raalte staat niet stil. Het programma Raalte Gezond! is inmiddels een jaar op weg en de organisatie van Raalte Gezond! is nog volop in ontwikkeling. Gezien de snelle ontwikkelingen, moet er rekening mee gehouden worden dat al tijdens het schrijven van dit artikel veranderingen hebben plaatsgevonden of afspraken zijn gemaakt, die niet meer meegenomen konden worden in dit artikel. Desondanks geeft dit onderzoek inzicht in de factoren en processen van belang bij het implementeren van de EPODE aanpak in de praktijk in Nederland, en kan als zodanig bijdragen aan de ontwikkeling van ondersteuningsaanbod voor Nederlandse gemeenten en de toepassing van de EPODE aanpak in andere gemeenten.

ABSTRACT

Raalte Gezond!: The EPODE method in practice

There is currently much attention for overweight prevention in the Netherlands. The Dutch ministry of Health, Welfare and Sport and the ZonMw program Gezonde Slagkracht strive for a coherent and integrated policy for the prevention of overweight at a local level, preferably according the principles of the EPODE method. In this research, it is investigated how the EPODE method is applied in practice. For this, the by Gezonde Slagkracht subsidized municipality Raalte was used as an example. The EPODE method is based on four conditions, the so called pillars: political involvement, a sound scientific support, social marketing approach and public-private partnership. Results show that the subsidized municipality Raalte, with the support of GGD IJsselland, has made good efforts to work according the EPODE method. The pillars political involvement and public-private partnership appear to be relatively easy to carry out. The municipality is aware of the importance of these pillars and has concrete and practical ideas to accomplish them. The most difficult pillars of EPODE to realize, turn out to be scientific support and social marketing. Especially with those pillars, the municipality needs additional support from experts. The EPODE method offers a framework with potentially important pillars. With that, it offers the possibility to order local initiatives and to reveal possible opportunities. However, to use it as such, more hands-on descriptive definitions of the pillars are needed, as well as the availability of practical support. For the development of a successful, local, integrated approach it would be valuable to know more about the developments in other municipalities that start working with the EPODE method (or the Dutch variant: JOGG) to promote a healthy lifestyle.

Keywords: EPODE, integrated approach, obesity prevention, practice

LITERATUUR

1. World Health Organization. Obesity: preventing and managing the global epidemic. Report of a WHO consultation. WHO Technical Report Series 2000, 894.
2. World Health Organization. Obesity and Overweight. Fact sheet No 311, 2006, www.who.int/mediacentre/factsheets/fs311/en/index.html.
3. Schokker DE, Visscher TLS, Nooyens ACJ, Van Baak MA, Seidell JC. Prevalence of overweight and obesity in the Netherlands. *Obesity Reviews*. 2007;8:101-7.
4. Ministerie van VWS. Preventienota Kiezen voor gezond leven 2007-2010. Den Haag: Ministerie van VWS, 2006.
5. Ministerie van VWS. Nota Overgewicht. Uit balans: de last van overgewicht. Den Haag: Ministerie van VWS, 2009.
6. EPODE. www.epode.fr.
7. Gezonde Slagkracht. www.gezondeslagkracht.nl.
8. Gezonde Slagkracht. Programmatekst. www.gezondeslagkracht.nl/Info_over_programma.
9. Jongeren Op Gezond Gewicht. www.jongerenopgezondgewicht.nl.
10. Voorselectie aanvraag bij programma Gezonde Slagkracht (aanmeldformulier). 2009.
11. Gemeente Raalte. www.raalte.nl/index.php?mediumid=15&pagid=259.
12. Epode European Network. www.epode-european-network.com.
13. Koperen TM van, Seidell JC. Overgewichtpreventie, een lokale aanpak naar Frans voorbeeld. *Praktische Pediatrie* 2010;2:10-4.
14. Westley H. Thin living. *Br Med J* 2007;335(7632):1236.
15. Convenant Gezond Gewicht. Deelconvenant Intersectoraal lokaal beleid Jongeren op Gezond Gewicht (JOGG). Den Haag: Convenant Gezond Gewicht, 2009.
16. Gemeente Raalte. Subsidieaanvraag Gezonde Slagkracht. Raalte: Gemeente Raalte, 2009.
17. Gemeente Raalte. Plan van aanpak communicatie Raalte Gezond! Raalte: Gemeente Raalte, 2010.
18. GGD IJsselland. Plan van aanpak – uitwerking lokaal gezondheidsbeleid in de gemeente Raalte. Zwolle: GGD IJsselland, 2010.
19. Gemeente Raalte. Uitvoeringsplan lokaal gezondheidsbeleid 2009-2011. Raalte: Gemeente Raalte, 2009.
20. Gemeente Raalte. Activiteitenkalender Raalte Gezond! 2010. Raalte: Gemeente Raalte, 2010.
21. Henley N, Raffin S. Social Marketing to prevent Childhood obesity: The EPODE Program. In: Waters E, Swinburn BA, Seidell JC, Uauy R, editors. *Preventing Childhood Obesity: Evidence, Policy and Practice*: Blackwell Publishing, 2010, 243-52.
22. Berg M van den, Schoemaker CG (red). Effecten van preventie. Deelrapport van de Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2010 Van gezond naar beter. Bilthoven: RIVM; 2010.
23. Gemeente Raalte. Notitie 'Bevorderen integrale aanpak gezondheid' in Raalte. Raalte: Gemeente Raalte, 2010.
24. Woerkum C van, Renes RJ. Health communication as applied social science: What is applied? *Health Commun* 2010;25:572-3.
25. Wevers A, Renes RJ, Woerkum C van. Water en olie, dat mengt niet vanzelf. *Tijdschr Gezondheidswet* 2010;3:121-6.
26. Gordon R, McDermott L, Stead M, Angus K. The effectiveness of social marketing interventions for health improvement: What's the evidence? *Public Health* 2006;120:1133-9.

CORRESPONDENTIEADRES

A.J. Bukman, Wageningen Universiteit, Afdeling Humane Voeding, Postbus 8129 (bode 62), 6700 EV Wageningen, tel: 0317-482918, e-mail: sandra.bukman@wur.nl